Inarijärven pohjasiikojen nykytilanne.

Inarijärvessä väljemmillä ulappavesillä esiintynyt ja lähinnä sen eläinplanktonista riippuvainen riika-siika hävisi lähes kokonaan 1960-luvun puoliväliin mennessä. Tämän on katsottava tapahtuneen pääosin harjoitetun vedensäännöstelyn johdosta. Sen ennen niin merkittävästä kannasta on enää vain rippeitä jäljellä.

Sen sijaan järven rantamatalaan sitoutuneet pohjasiikoihin luettavat suursiiat, jokisiika sekä lehtisiika eivät näytä niin totaalisesti kärsineen säännöstelystä kuin yksipuolisemmin ulappavesien planktonista riippuvainen riika-siika (lavaretus-tyyppinen). Pohjasiikojen joukosta on löytynyt huomattavan paljon nopeasti kasvaneita yksilöitä. Ne ovat olleet hyvin hyväkuntoisia ja vähän kookkaammilla yksilöillä on suoliston ympärillä erittäin runsaasti rasvaa. Pääosa Inarijärven nykyisestä siikasaaliista on pohjasiikoja ja sen kannan nykyisen kaltaisena säilyminen voimakkaasta järven vedensäännöstelystä huolimatta, on katsottava olevan sen ansiota, että se on monipuolinen, monin verroin monipuolisempi riika-siikaa ravinnon käyttäjänä, erilaisista ranta-matalan pohjaeläimistä piikkikaloihin, raakku- ja lehtiäyriäisiin ja pienempiinkin planktoneläimiin saakka. Toisaalta erilaisille pohjaeläimille soveltuvaa rantamatalaa varmaankin on Inarijärvessä paljon, myös syvemmälläkin , kun otetaan huomioon järven veden laatu, sen läpinäkyvyys mikä eteläosalla on noin 10 m ja pohjoisosalla jopa kaksinkertainen. Kun järven pH on neutraali, järvi suhteellisen lähellä meren pintaa ja laajan vesistön suurikokoinen keskusjärvi jolla tuulet vahvaa kerrosta vettä hyvin sekoittavat, pitäisi Inarijärvellä olla mahdollisuuksia tuottaa suurempia määriä järven olosuhteisiin erittäin hyvin sopeutuneita pohjasiikoja, kuin mitä järven nykyiset siikasaaliit ovat.

Inarijärven siikasaalis 1950-luvun puolivälissä, jolloin riika-siikaa oli vielä järvessä, oli runsaat 100 000 kg/v, vuonna 1960, jolloin riika-siika oli jo huomattavasti vähentynyt, lähes 80 000 kg vuodessa mutta vuonna 1981 enää 35 500 kg. Kalastetun siian ~~xxxx~~ yksilökoko on jatkuvasti pienentynyt kohdistuen kalastus miltei yksinomaan alle kutuikäisiin yksilöihin ja jo pitkään.

Jo vuonna 1964 olen esittänyt, että alan keskusviraston olisi kiinnitettävä huomiota Inarijärven suursiian jatkuvasti pienenevään yksilökokoon sekä väheneviin saaliisiin, mutta keskusvirasto ei todenteolla ollut kiinnostunut asiasta. Jos päätöksen asiassa teko oli kaivannut tuekseen paikallisen väestön mielipidettä, olisi sitä tullut riittävästi valistaa oikean käsityksen järven siikakannasta saamiseksi. Viime aikoina sieltä on oltukin kokonaan päinvastaisella kannalla, vaikka esim. yhteiskunnan varoin järveen arvokasta ja nopeakasvuista Inarin jokisiikaa vuosittain istutetaan kesänvanhoiksi kasvatettuina suuria määriä.

Kalastus siikaan kohdistuen järvellä on ollut erittäin voimakasta tehokkailla suoninailonverkoilla ja sitä ovat saaneet harjoittaa kaikki kuntalaiset ilman mitään rajoituksia myös järvessä kutevan pohjasiian, lehtisiian kutuaikana. Pohjasiioilla ei ole ollut järvessä yhtään rauhan aikaa ympäri vuoden ajan rantamatalalla mikä on sen ainoa ja jokahetkinen elinalue, missä se syntyykin ja missä se elää planktoravintovaiheensakin ja jossa se hieman vartuttuaan aloittaa pohjaravinnon ottamisensa. Inarissa ennen toista maailmansotaa ei olla välitetty siian rauhoitusajoista ja sotien jälkeenkin niin kauan kuin siian kuturauhoitus loka-marraskuulla oli voimassa, nälkään vedoten pyydettiin ministeriöltä erivapautta saada kalastaa siikaa kotitarpeiksi sen rauhoitusaikana ja aina saatiin. Tämä kalastus oli samanmittaista kuin ennen rauhoitusaikaa ja rauhoitusaikana saadut siiat suolattiin ja kuturauhoituksen päätyttyä myytiin kauppiaille. Näin on opittu, käsittäen kaiketi järven siian tuotannon ehtymättömäksi, täysin rajoittamattomaan suursiikojen kalastukseen eikä osata ajatellakaan, että voisiko tämänkaltaisesta joskus "tulla pää vetävän käteen". Siitä alkoi olla selvät merkit näkyvissä 1950-luvun loppupuolella ja 1960 luvun alussa oli ennustettavissa siian järvessä vähenevän 1960-luvun puolivälistä alkaen ~~xixx~~ jyrkästi niin kuin sitten kävikin. Nyt sen kanta alkaa olla jo niin alhaalla, että istuttamisen lisäksi on kiireesti alettava tekemään jotain siikakannan Inarijärvessä pelastamiseksi täydelliseltä ennalleen palaamattomalta romahdukselta.

Luonnontilan aikana 1920-luvulla Inarijärveä kalastettiin siksi tehottomasti, että siian vuotuista tuottoa ei silloin vielä voitu ottaa pois kalastuksella. Verkkopyynti silloin on ollut vähäisempää

joten pääosa saaliista lienee otettu nuotilla. Siikakannan vuotuiseksi tuotoksi voitaneen arvioida suurikokoisina siikayksilöinä paljon yli 100 000 kg koska riika-siikakanta voi silloin hyvin. Verkkopyydysten silmäharvuus silloin on ollut suuri, solmuvälit pitempiä kuin 45 mm. Prof. T.H. Järvi on ottanut Inarijärven siioista näytteitä vuonna 1925. Silloin olivat heinäkuun loppupuolella otetut Inarin jokisiian naaraat painaneet 8 vuotiaina keskimäärin 807 g ja järveen kutevat lehtisiian naaraat, joista näytteet oli otettu syys-lokakuun vaihteessa, 862 g keskimäärin yksilö. Alikalastuksesta huolimatta järvessä nämä kalastuksen kohteena olevat ~~xxxxxxx~~ kaksi pohjasiikalajia olivat hyvin menestyneet ja säilyttäneet lajityypilliset tunnuksensa, huomattavat yksilökokonsa ja nopeakasvuisuutensa, mikä on katsottava olevan järven niille soveliaan ja runsaan ravinnon ym. ansiota. Ja näitä ominaisuuksia järvi ei vieläkään rantamatalastaan ole vedensäännöstelynkään takia siinä mittakaavassa menettänyt kuin ehkä ollaan taipuvaisia uskomaan.

1950-luvulla ~~xxx~~ esim. sai jokseenkin joka vuosi kuulla saadun Inarijärvestä 4-6 kg painoisia siikoja, mutta 1960-luvun puolelta alkaen ei enää, paitsi 1970 Tsuolisvuonosta saatu 8,6 kg painava. Kun järvestä edelleen saadun siikasaaliin on katsottava olevan nopeakasvuisten ja suurikokoisiksi kasvavien pohjasiikojen saalista olisi siitä syystä kalastajain ja vesialueen haltijain sekä viranomaisen siihen asiaa vastaavalla tavalla suhtauduttava. Ja kuitenkin on näitä siikoja vaadittu kalastettavaksi tiheäsilmäisillä valta-/verkkopyydyksillä ja toisaalta menty näitä vaatimuksia puoltamaan.

Inarijärven lehtisiialla ilmenee taipumuksia hitaampikasvuisuuteen päin, mutta vain Inarijärven eteläosalla mantereen rannan matalammilla lahtivesillä. Nykyisin väitetään muka siitä löytyvän hyvinkin hidaskasvuisia yksilöitä. 1960-luvulla ja myöhemminkin Inarijärven eri puolilta ottamieni ~~xx~~ näytteiden, myös kutuaikana otettujen, mukaan esim. Inarin kk. Nilivuonon suulta saadut lehtisiiat saavutttavat sukukypsyysikäisenä 6-7 vuotiaana 350-400 g painoja ja siten olisivat kalastettavissa 43-45 mm solmuvälin verkoilla. Käsitykseni lehtisiiasta on, että Inarijärvellä sen osuus rantamatalan pohjasiikakannasta on suurempi kuin Inarin jokisiian ja että siitä ei ilmene hitaamman kasvun ominaisuuksia muualla Inarijärvellä kuin paitsi eteläisen rannan matalilla alueilla ja vähän sielläkin.

Pro. T.H. Järven vuonna 1925 ottamien näytteiden perusteella Inarin jokisiikaa ja järveen kutevaa lehtisiikaa lienee aiheellista pitää muutoin samanlaisesti nopeakasvuisina. Rotutunnustensa (Esim. siivilähampaat ja niiden keskim. lukumäärä) perusteella ne ovat samanlaisia monipuolisia ravinnon käyttäjiä rantamatalan alueella.

Inarijärven pohjasiikojen naaraat kutevat ensi kerran varsin vanhoina. Ivalojoen mädinhankintapyynnissä on Inarin jokisiian kudulle tulevia yksilöitä todettu olleen eniten ikäluokissa 7 ja 8, sitten 9 ja vähemmän 6 ikäluokassa. Noissa ikäluokissa on naaraiden yksilökoko ollut lähempänä kilon kuin puolen kilon painoa tai kilon paikoilla. Urokset ovat olleet tietenkin vähän keveämpiä. Utsjoen Vetsijärvessä samantyyppisen siian naaraiden painon pitää olla yli kilon ennen kuin se on kutukypsä.

Inarijärven kaltaisessa järvessä rantamatalaan sitoutuneen harvasiivilähampaisen (keskim. 21-22 ja 24) pohjasiian lajityypillinen yksilö olisi siten edellä mainitun kaltainen, naaras ensi kerran 6-7 vuotiaana kuteva ja tämän yksilöpainoltaan oltava lähempänä kiloa kuin puolta kiloa kudun lähestyessä. Paljon enemmän kuin nykyisin, jopa suurin osa, järven pohjasiikasaaliista tulisi siten olla yksilöitä, joiden koko ja ikä olisi tuota luokkaa jolloin vain olisi mahdollista saada tavoitetuksi tämän siikakannan maksimaalinen tuotto. Kun niiden joukossa vuosittain tulisi vielä jokunen painavampikin yksilö, voitaisiin katsoa pohjasiikakannan Inarijärvessä lähestyvän kohtalaista kuntoa.

Yksi ja tärkeimmäksi katsottava syy siihen miksi Inarijärven siian saaliit ovat niin suuresti heikentyneet ja että siikayksilöitä saadaan niin vähän on se, että järvessä jo pitkään aikaan ei ole ollut riittävästi myös lehtisiian kutuikäisiä yksilöitä. Siis myös lehtisiian jälkipolvia syntyy aivan liian vähän. Tätä nykyä liian tiheiden valtapyydysten, verkkojen, tähden alle kutuikäisten yksilöiden osuus saaliissa on aivan liian suuri, kun kaiken järjen mukaan painopiste saaliin yksilömäärässä pitäisi olla 7-9 vuotiaiden puolella, että jälkipolven tuotantoa olisi riittävästi. Näillä leveysasteilla jälkipolven tuotantoa pitää lohikaloilla olla paljon enemmän kuin eteläisimmissä vesissä viileiden, jopa kylmien olosuhteiden, pitkän talven tähden sekä pitkään kylmien keväiden takia, jolloin ja joista syistä karsiutuu paljon enemmän poikasyksilöitä kuin etelämpänä. Ensimmäisen pitkän talven aikana karsiutuvat kaikki ne yksilöt, jotka eivät ole voineet varastoida energiaa riittä-

västi. Tämä seikka taasen vaatii keskimääräistä suurempaa yksilökokoa. Tällaiset luonnon vaatimat seikat ovat nähtävissä esim. järvitaimenen sekä Tenon merilohen poikasilla, joiden keskimääräinen yksilökoko on selvästi suurempi smolttivaiheessa kuin eteläisissä joissa vastaavilla lajeilla. Näistä tekijöistä johtuen Inarijärvessä pohjasiikojen hidaskasvuisemmat perintötekijät eivät milloinkaan voi päästä vallitsevampaan asemaan nopeampikasvuisiin verrattuna niin kauan kun nopeampikasvuisten jälkipolvia tulee riittävästi. Järven pohjasiikojen hitaampikasvuisiin yksilöihin on kiinnitetty turhaan liikaa huomiota siitäkin syystä, että rantamatalan, litoraalialueen alaosassa jo luonnostaan asustaa pohjasiikojen kääpiöitynyt ja pienikokoinen muoto, rääpys, mikä on jo muutoinkin niin kelvoton ettei sitä edes kalasteta. Pohjois-Inarilla tätä lajia tuskin/huomattavammin esiintyykään, mutta pohjasiikojen yksilökoko on yleensä siellä tasaisesti suurempi. Nykyisin vain pieni määrä kutevia pohjasiikayksilöitä ei voi tuottaa jälkipolven yksilöitä niin paljoa kuin kalastuksen tähden poistumaa on. Vieä on tullut ja lähitulevaisuudessa yhä suuremmassa mitassa tulee huomattava lisätekijä harventamaan varsinkin ensimmäisen kasvukauden poikasmäärää jota ei voi jättää huomiotta; runsaat lohipetokalojen istutukset joilla pyritään myös korvaamaan heikontunutta siikakantaa.

Inarijärven siian nykyisen kalastuksen voidaan katsoa lähtevän siitä käsityksestä ja asenteesta, että siikannalle jälkipolvia kyllä tulee riittävästi ja että kun siika keväällä syntyy niin sen pitää olla jo syksyllä tai viimeistään seuraavana vuonna kalastettavan kokoinen ja kutukypsä sukua jatkamaan. Näinhän ei kuitenkaan ole vaan kalastuksen pitäisi tulla tajuamaan, että Inarijärven pohjasiiat ovat pitkäikäisiä ja saavuttavat sukukypsyyden suhteellisen vanhoina, 6-7 vuotiaina riippuen myös saavutetusta määrätystä/yksilökoosta. Saman ikäluokan naaraat eivät kaikki kude ensi kerran samana syksynä vaan niistä ensi kerran kutee vain noin 40 % ja loput 60 % kutee sitten seuraavana syksynä. Sitten naarassiiat voivat pitää välillä kudusta vapaavuoden kuten Juutuanjoen järvitaimen tekee, joten näistä syistä ei pidä ihmetellä, että Ivalojoen mädinhankintapyynnissä kudulle nousseiden naarassiikojen yksilömäärän painopiste on 7-8 ikäluokissa. Epäedullinen tekijä vielä tämän ja liian pienen määrän naarassiikoja lisäksi on varmaan se, että luonnon kudussa, kun hedelmöitystapahtuma on väljässä vedessä paljon pohjan yläpuolella, että mädistä hedelmöityy enintään 50 %. Näin tätä

nykyä järven pohjasiian jälkipolven tuotantoa on pidettävä varsin heikkona. Lehtisiian kudusta vedensäännöstelyn takia saattaa mätiä jäädä tuhoutumatta hyvinkin hyviä määriä kun havaintojeni mukaan se Inarijärvessä sopivilla paikoilla saattaa kutea 3-5 m syvyydessäkin, mutta kutevia yksilöitä se~n kannassa on liian vähän. Lehtisiian kutusyvyydet muutoin olisi selvitettävä. Edelleen tällainen järveenkin kuteva siikalaji saattaa lohikalana olla myös hyvinkin syntymäpaikkauskollinen ja tulee kutemaan sinne. Todella jälkipolvia tuottavia kutualueita saattaa järvessä olla vähemmän kuin uskotaan, ja kun näiltä paikoilta jatkuvasti joka ikäpolvesta kalastetaan kudulle tulevat yksilöt pois, on se suuresti vaikuttamassa haitallisesti Inarijärvessä pohjasiian kokonaisyksilömäärään.

Jopa ministeriössä on oltu sillä kannalla, että pienikokoisia siikoja olisi Inarijärvessä saatava kalastaa hyvinkin tiheillä solmuväleillä verkkopyynnissä, että saataisiin tilaa ravinnon ottoon kompensaatioina yhteiskunnan varoilla kasvatettaville ja istutettavaille jokisiian poikasille. Tässähän on unohtunut se, että samallahan tulevat ennenaikaisesti kalastetuiksi samoilla rantamatalilla asustavat istutetut jokisiian nuoret yksilöt. Seurauksena olisi vain yhä enempi vahinkoa. Lisäksi sitä uskotaan olevan niin runsaasti, että sitä riittäisi teollisiin jalostustarkoituksiin ja kun pienikokoisena kalastaja ei saa siitä riittävästi kilohintaa, olisi sille saatava hintatukea. Eräille muille siikamuunnoksille Inarissa hintatukea ja erittäinkin keräilytukea olisi järjestyttävä, mutta ei erityisesti Inarijärven ko. siikalajeille, nykykuntoisen kannan kaloille.

Väitän ehdottomasti, että jos hidaskasvuisuuden, pienen yksilökoon (ovat nuoria) ja muka runsaan kannan perusteella vaikka vain pienemmilläkin alueilla pohjasiian kalast~usta vielä nykyisestäänkin huomattavasti tehostetaan, niin sen ensimmäisenä vuonna voitaneen saada ehkäpä tuhansiakin kiloja pohjasiikaa enemmän kuin ennen, mutta seuraavana vuonna enää vain puolet edellisvuoden lisäsaaliista, seuraavana vuonna puolet edellisvuoden lisäsaaliista ja viimeistään kolmantena vuonna se lisäsaalis loppuisikin ja sen jälkeen saaliiden hurjempi alamäki. Näillä leveysasteilla ko. kaltaiset siikakannat eivät kestä sellaiseeen ajatuskantaa perustuvaa kalastusta milloinkaan, eivätkä mitkään kalalajit yleensäkään. Täällä tulee tappioita enemmän siikakantojen yli- kuin alikalastuksesta. Siksi kannan runsaammanpuoleinen yksilötiheys jossa myös kutukypsiä kaloja on hyvä määrä on antava paremman taloudellisen tuloksen pitemmän päälle kuin harva yksilömäärä. Tästä olisi monta muutakin esimerkkiä kerrottavana kuin Inarijärven tapaus.

Tuolla ajatuskannalla on kohdistettu kalastusta Inarijärven koko siikakantaan. Siis myös siikojen kutuaikana. Siikojen nousujoista vain Ivalojoki on ollut jonkinlaisen asiallisen rauhoituksen alaisena ja sen suun edustan vesialueet, kun vain jokea vielä rauhoitusaikana valvottaiiin. Muista joista kuten Juutuasta ja sen edustan pankkien rinteistä, jossa suurikokoinen kuuluisa "Moikansiika" on lokakuulla kutenut, ei kannata mainita. Sitten on kyllä suoritettu istutuksia mutta viime aikojen tilanteeseen nähden aivan liian vähäi hän. Mutta muutoin on koko muu järvi ollut sallittu kalastella lehtisiian kutuaikana, syys-lokakuun aikana niin kuin se ei arvokala olisikaan. Jokisiian kutua on hieman pyritty rauhoittamaan, taimene joissa on rauhoitettu ja samoin isonieriä kutuaikana järvessä. Ja kuitenkin lehtisiikä on se siika suurimmaksi osaksi mikä Inarijärven siikasaaliin muodostaa eikä jokisiika, jota merkittävämmin tulee vain Ivalojoesta eikä muualta kun Juutuan suultakin isosiika on lokakuussa ollut sallittu kalastaa. Väyläjoen jokisiian kanta on varmaan aivan heikko. Inarijärven pohjasiikakannalla on ollut niin suuri merkitys kalastajaväestön toimeentulolle ja tulee olemaan sitä vastakin, että myös lehtisiian kuturauhoitus järvelläkin olisi paikallaan. Kaiken järjen mukaan rantamatalankin kalalajit tarvitsevat muutoinkin lisääntymisekseen ja riittävän runsaslukuisina pysymiseksi suojelua kalastuksen vaikutuksilta, mikä tähän saakka ~~en~~ muutamia rospuuttopäiviä lukuunottamatta on tapahtunut yhtäjaksoisesti yhä tehokkaammin kalastavin pyydyksin ympäri vuosie

Käsitykseni mukaan Inarijärven rantamatalan pitäisi tuottaa pohjasiikojakin lähemmäksi 100 000 kg vuosittain ja sellaista siikaa jonka keskipaino pitäisi olla perattuna puolen kilon paikoilla tai ylikin. Sellaiselle siialle pitäisi löytyä markkinoita helposti tuoreenakin ja runsaampia määriä ostajat mielellään hakevat kauempaakin, jollei parempaa keräilyä saada järjestetyksi. On kerrassaan väärin kun Inarijärven siian on annettu kooltaan pienentyä niin paljon kun se on. Kun kehityksen on annettu käydä näin, on Inarijärven kalastus hävinnyt taloudellisessa mielessä erittäin paljon ja tämän tappion aika voidaan katsoa alkaneen 1950-luvun puolivälin jälkeen. Viime vuosina kalastajat ovat menettäneet jopa satojatuhansia markkoja vuosittain. Ellei alimman solmuvälin määräämisellä ja tehokkaalla kutuajan rauhoituksella uskota saatavan riittävän nopeasti pohjasiikakantaa nousemaan 1950-luvun loppupuolen tasolle, joudutaan siian viljelykapasiteettia Inarijärveen lisäämään huomattavasti.

Kesänvanhoja siianpoikasia on katsottu eteläisissä olosuhteissa tarvittavan istuttaa 10 kpl että saadaan kalastettavaksi yksi kpl 400 g painoisena neljän vuoden kuluttua. Muut 9 kpl häviäisivät monien eri tekijöiden syistä istutusajankohdan ja kalastusajankohdan välille. Tämä teoria tuskin pitää paikkansa näillä leveysasteilla ja Inarijärven olosuhteissa, siksi paljon enemmän karsiutuu siianpoikasia ensimmäisen vuoden aikana täällä. Ja kun tavoitteena pitäisi Inarijärvellä olla vielä kookkaampi, noin puolen kilon siika, tarvittaneen noin kaksinkertainen määrä siikaistukkaita, että yksinomaan istutusten avulla saavutettaisiin 1950-luvun loppupuolen siikasaalis, noin 100 000 kg vuosittain, kun järven ja jokien nykyinen tuotto ei riitä jälkipolven riittävää määrää pysyttämään yllä. Monien miljoonien kesänvanhojen Inarijärveen istutuksiin ei kuitenkaan koskaan tulla pääsemään jo niiden vesistöalueella tuotantovaikeuksien vuoksi ja mädin puutteen tähden. Joten ainoa varmempi menetelmä järven pohjasiikakannan tuotannon parantamiseksi on riittävän suuren silmäharvuuden siianpyynnissä määrääminen ja kutuaikojen riittävän tehokas rauhoitus. Ja nämä ovat menetelmistä halvimmat. Se kala mikä harvemmalta solmuväliltä ja kuturauhoitukselta säästyy saadaan seuraavan kalastuskauden aikana pois. Ja nämä toimenpiteet olisi ryhdyttävä toteuttamaan heti, sillä Inarijärven on tullut kalastukselle/tappioita näistä syistä jo riittävän kauan.

Jos solmuvälin harventamisen jälkeen arvellaan järven siian kasvun liiaksi hidastuvan ja saaliiden tästä syystä vähenevän, sitä silmällä pitäen tietenkin on seurattava siikakannan kehitystä. Parempi on silloin jos siian kasvu todella hidastuu, antaa määräys tihentää solmuväliä. Jos taas tämä tulee aiheuttamaan saaliiden liiallisesti vähenemistä, palataan harvempiin solmuväleihin. On parempi harjoittaa edellä kuvatunkaltaista joustavaa menettelyä kuin pitäytyä johonkin jäykkään ja tappiolliseen menetelmään. Varsinaiset ammattikalastajat kyllä hyväksyvät ja taloudellisesti kestävätkin joita tulee harvoin pyydysten vaihdon/ ja harrastajakalastajista ja näiden mielipiteistä ei ole niin väliä. Solmuvälin harventamisella voitetaan myös paljon myös punalihaisten kalalajien kohdalla, minkä pitäisi olla myös painavana punnuksena tässä vaa'assa solmuvälin harventamisen puolella.

Ivalossa, huhtikuussa 1983. Kiril Sergejeff

Kiril Sergejeff